

VÄSTERÅS - BARKARÖ KYRKA

Barkaröby 1:17, Västerås - Barkarö församling, Västerås kommun, Västmanlands län

BESKRIVNING

Kyrkomiljön

Västerås-Barkarö socken kännetecknas av ett flackt, sjönära odlingslandskap. Mitt i socknen ligger Barkaröby, med sockenkyrka nära omgiven av f d prästgård, skolhus och en bybildning som bevarats genom att gårdsägarna fick kvarbo på sina platser -lotter- vid laga skiftet 1907-10. En liten slingrande landsväg passerar i nordlig båge runt kyrkan. Söder och väster om kyrktomten vidtar beteshagar och gamla lövträdsbestånd.

Frodig växtlighet och låglänt terräng medverkar till kyrkans föga exponerade läge.
Digitalfoto Rolf Hammarskiöld

Kyrkogårdens vegetation domineras av öppna gräsytor. En låg häck utgör gräns mot närmaste gårdens betesmarker.
Digitalfoto Svensk Klimatstyrning AB

Kyrkoanläggningen

Gravkvarter omger kyrkan på alla sidor. Vegetationen är sparsam och gräsytor med merendels låga gravstenar dominerar. Kyrkogården inhägnas av en låg hagtornshäck. I sydväst finns ett kort avsnitt relativt nylagd mur som markerar läget för en tidigare befintlig kyrkogårdsmur, raserad då kyrkogården utvidgats.

I väster är huvudingången, dit en lindallé leder från den f d prästgården -nu församlingshem- fram till kyrkogårdsgrinden av svartmålat järn mellan granitstolpar. En likadan grind finns vid östra ingången. Gravkvarteren avgränsas av inre och yttre grusade gångar, vilka leder runt hela kyrkogården.

Kyrkan omfattar långhus med rakslutet korparti, sakristia i norr och västtorn. Långhusets väggar är murade av natursten, takfoten och de spetsbågiga fönsteröppningarna är tegelmurade. Tornets nedre två plan är murade av natursten, högre upp tegelmur med hörnkedjor av natursten. Fasaderna är spritputsade och ljus ockragula, vit slätputs på fönsternischer och gesimser. Fönsterbågarna är av svartmålat järn. Långhuset har valmat sadeltak och tornet ett pyramidtak, båda kopparklädda.

Digitalfotografier Svensk Klimatstyrning AB

Interiören

Kyrkorummets väggar är putsade och vitkalkade, klädda med lackad panel i anslutning till bänkinredningen. Över koret är ett stjärnvalv, över långhusets två mellersta travéer kryssvalv, över långhusets västligaste travé och vapenhuset kryssvalv utan synliga ribbor, *gratkryssvalv*. I valvhjässorna hänger mässingsljuskronor från 1600-talet. Predikstolen är från 1662 och korets gravminnen från 1700-talet. Fönsterbågarna i gjutjärn är från 1867, fränsett korfönstret med glasmålningar från 1925. Vid omgestaltning 1947 tillkom mittgångens tegelgolv, dagens orgelläktare och den slutna bänkinredningen med marmorerade gavlar. 1978 lades kalkstensgolv i koret, ett nytt altarbord av sten byggdes, samt panelklädd läktarunderbyggnad med moderna funktioner.

Kort historik

Kyrkan anses vara byggd omkring 1200, ursprungligen bestående av långhus, ett lägre, smalare korparti i öster och litet västtorn utan klockor. På 1300-talet vidgades koret till samma bredd som långhuset och sakristia byggdes ut mot norr. Kyrkorummet var täckt med ett trätunnvalv fram till 1400-talet, då istället två kryssvalv murades över långhuset och ett stjärnvalv över koret. Vid samma tid byggdes ett vapenhus på södra långhussidan. Efter en förfallsperiod skedde stor upprustning på 1650-talet, då golv, murar och valv iståndsattes. Källarrum tillkom under kor och sakristia, en benkammare i södra vinkeln mellan långhus och dåvarande torn. Vid utbyggnad 1765-69, ritad av överintendent Carl-Johan Cronstedt, förlängdes långhuset mot väster med en travé och ett större torn med välvt vapenhus och klockvåning tillkom. 1771 eldhärjades kyrkan och måste åter iståndsättas, oklart under hur lång tid. 1867 revs vapenhuset mot söder och i den tidigare dörröppningen insattes ett fönster. Samtidigt vidgades kyrkans övriga fönsteröppningar och alljämt befintliga gjutjärnsfönster sattes in. Kyrkorummets tidigare slutna bänkinredning ersattes med öppna bänkrader.

Vid stor yttre renovering 1875 ersattes långhustakets tidigare spåntäckning med falsad plåt och tornet fick dagens pyramidformiga huv. Vid den samtidiga fasadrenoveringen skedde antagligen övergång från slätputs till spritputs och sedan dess består kyrkans exteriör, frånsett att långhustakets 100-åriga järnplåtar ersattes med koppar 1978. Kyrkans interiörer är i hög grad resultatet av renoveringar/omgestaltningar 1947 och 1978, vilket redovisats i föregående avsnitt. Tilläggas skall att tidigare källarrum under kor och sakristia sandfylldes vid den senare renoveringen.

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning

Kyrkans nuvarande omfång tillkom vid utvidgning 1765-69, den yttre stildräkten vid omgestaltningar 1867 och 1875. Det medeltida ursprunget framgår bäst av kyrkorummets valv. Interiören i övrigt är tämligen anonym och saknar patina, till följd av två genomgripande omgestaltningar under 1900-talet.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- Kyrkans exteriör har varit i stort sett densamma sedan 1875.
- Kyrkans fönsterbågar av gjutjärn från 1867 har med tiden blivit alltmer sällsynta i sitt slag.
- De fyra medeltida valven i kyrkorum och sakristia är avancerade och omistliga byggnadsverk, liksom de två 1700-talsvalven i kyrkans västra del.
- Korfönstret med glasmålningar är av stort konstnärligt värde.
- Då kyrkan är uppförd på mark med bristande bärlighet är det viktigt att kontinuerligt bevaka vilka rörelser konstruktionen är utsatt för.

Källor och litteratur

Otryckta källor

Riksantikvarieämbetets antikvarisk-topografiska arkiv (ATA): Inventariebesiktning 1828, fotografier, skrivelser

Dingtuna pastorats arkiv (DP): Bygghandlingar, protokoll, rapporter

Västmanlands läns museums arkiv (VLM): Bygghandlingar, excerpter, fotografier, pressklipp, rapporter, tillstånd

Västerås kyrkliga samfällighets arkiv (VKS): Bygghandlingar, fakturor, offerter

Västerås stifts arkiv (VS):

- Västerås domkapitel E IV B; 125, visitationsprotokoll 1861 och 1883

Litteratur

Ahlberg, Hakon & Björklund, Stefan: Västmanlands kyrkor i ord och bild 2000

Arvidsson, Ebbe: Ur Västerås-Barkarö kyrkas historia// *Julbok för Västerås stift 1948* //

Kihlström, Bengt Ingmar: Västerås-Barkarö kyrka Nr 21 Västerås stifts kyrkoberskrivningskommitté 1983

Olof Graus beskrivning öfver Wästmanland, utgiven av Wästmanlands allehandas redaktion - Västerås 1904

Västerås-Barkarö socken - Kulturhistorisk byggnadsinventering - Västerås 1979

Sammanställning av viktiga händelser för kyrkan, relaterade till källor

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1200 (ca)	Nybyggnad	En romansk kyrka uppfördes, med ett lägre, smalare korparti i öster och litet västtorn utan klockor. Det dåvarande kyrkorummet täcktes av ett trätunnvalv. Klockstapel uppfördes sydväst om kyrkan. Av den ursprungliga dopfunten återstår cuppan av brun sandsten.		Ahlberg, s 23 Kihlström, s 2
1300-t	Ändring – ombyggnad	Det romanska koret revs, kyrkan förlängdes mot öster och det nya koret fick samma bredd som långhuset. Mot norr utbyggdes en kryssvälvd sakristia.		Kihlström, s 2
1400-t	Ändring – ombyggnad, valvslagning	Kyrkorummets trätunnvalv ersattes med tegelmurade valv; två kryssvalv över långhuset och ett stjärnvalv över koret. Sannolikt tillbyggdes ett södra sidans vapenhus.		Ahlberg, s 26 Kihlström, s 3
1646		Kyrkan förföll; ett protokoll uppger att fönstren var trasiga, murarna spruckna och valven hotade att stöta in.		Ahlberg, s 26 Kihlström, s 3
1650-talet	Ändring- ombyggnad	Efter en insamling som påbörjats 1649 vidtog omfattande upprustning. Golv, murar och valv iståndsattes. En benkammare tillbyggdes i vinkeln mellan torn och vapenhus. En ny klockstapel byggdes, med spånklädd huv över klockorna. Under sakristian murades en vinkällare och under koret ett gravkor i tegel.		Ahlberg, s 26 Kihlström, s 4 & 15 VLM: Dokumentation 1978
1661-62	Fast inredning – predikstol	Kyrkans alltjämt befintliga predikstol tillverkades, i tidig barock med kvadröjande renässansmotiv. På predikstolskorgen fanns de fyra evangelisterna avbildade		Kihlström, s 10
1678	Vård/underhåll	Tornets sydöstra hörn rasade, varvid benkammaren och vapenhuset skadades. De båda nedre utrymmena återuppbbyggdes, medan tornet lagades mer nödortfärdigt.		Ahlberg, s 26 Kihlström, s 4
1749		Den dåvarande klockstapeln var i dåligt skick, ostadig.		Kihlström, s 15
1765-69	Rivning Ändring – ombyggnad Nybyggnad – Torn Valvslagning	På grund av befolkningstillväxten beslöt församlingen om stor utbyggnad, efter ritningar upprättade av överintendent C J Cronstedt. Det medeltida tornet revs och långhuset förlängdes västerut med tolv alnar, varvid kyrkorummets tredje travé tillkom, täckt med ett klostervalv. I anslutning till det utbyggda långhuset restes ett nytt, större torn, som ersatte tidigare klockstapel. Över det nya vapenhuset murades ett kryssvalv utan ribbor, s k gratkryssvalv	Carl-Johan Cronstedt	Ahlberg, s 26 Kihlström, s 4
1771	Brand – delvis förstörd	Den nyligen ombyggda och förstörade kyrkan skadades svårt vid en brand som drog fram över hela kyrkbyn. Långhustaket och tornet förstördes, men interiören kunde delvis räddas.		Ahlberg, s 26 Kihlström, s 6
1770-talet	Ändring - restaurering	I flera års tid arbetade församlingen med att åter iståndsätta kyrkan, under ledning av F A U Cronstedt.	F A U Cronstedt	ATA: Inventering 1828
1867	Rivning Ändring – ombyggnad	Vapenhuset på kyrkans södra sida revs och i dess ställe anbringades ett fönster. I koret upphöggs ett större fönster istället för tidigare runt och i alla fönsteröppningar insattes nya fönsterbågar av gjutjärn. Kyrkorummets öppna bänkinredning, som ekådrades. I bänkkvarteren lades nya furugolv och i mittgången åttkantigt, gult golvtegel. I vapenhuset lades vanligt tegel. En ny orgel installerades. Altare och predikstol blev vitmålade med förgyllningar.	Orgelbyggare Frans Andersson, Stockholm	VS: E IV B; 125, visitationsprotokoll 1883

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1875	Vård/underhåll – takomläggning	Kyrkan genomgick stor yttre upprustning. Yttertakens tidigare spåntäckning ersattes med järnplåt i skivtäckning, med mötande tvärfalsar. Tornet fick alltså befintlig pyramidformig huv.		VS: E IV B; 125, visitationsprotokoll 1883 Ahlberg, s 27
1893	Äldre kulturhistorisk inventering Teknisk installation – värme	Kyrkans dåvarande värmesystem bestod av två s k illuminationskaminer i kyrkorummet och i sakristian en järnkamin ansluten till en äldre murad kakelugn. Rökgång var dragen genom ett av tegelvalven, genom långhusvinden till en skorsten i nocken. Vid besiktning föreslogs förbättringar av brandskydd och bärning. Kyrkvindens rökrör av keramik ersattes med en regelrätt murstock i tegel.		DP: O I a: 1 Besiktning 1893 ATA: Foto VLM: Bjerking's besiktning-utredning 1975
1925	Arkitekturbunden utsmyckning	Ett nytt korfönster med målningar av Yngve Lundström sattes in. (Donation av F Cronstedt.)	Glaskonstnär Yngve Lundström	Kihlström, s 6
1944	Fast inredning – orgel, orgelverk	Orgeln från 1867 byggdes om och utvidgades.	Olof Hammarberg, Göteborg	Kihlström, s 15
1947	Ändring – ombyggnad	Kyrkan genomgick stor inre modernisering 1/7-19/10. <ul style="list-style-type: none"> • 1867 års öppna bänkinredning ersattes med en sluten, samtidigt som mittgången breddades och belades med rött golvtegel. • I anslutning till de nya bänkarna kläddes väggarna med paneler. • Valvsprickor lagades, varpå väggar och valv avfärgades. • Vapenhusets valv frilades. • Som följd av att mittgången skulle breddas fick orgelläktarens fick nya bärande pelare. • Ny läktarbarriär utfördes och ny lättbetongvägg i valvbågen mellan läktaren och södra torntrappan. • Elsystemet förnyades och en gjutjärnskapslad elcentral byggdes i sakristian. • I kyrkorummet installerades elradiatorer istället för de tidigare två kaminerna. • Predikstolens 1800-talsmålning avlägsnades. 	Arkitekt Sven A Söderholm	ATA: Foton DP: O I a: 12 <ul style="list-style-type: none"> • Förslag till restaurering september 1946, justerat i maj-47 • Program för kyrkans el 1946-10-28 Arvidsson, s 180
1953		Vid byggnadsteknisk undersökning konstaterades att södra långhusväggen förskjutits utåt, på sina ställen 12-15 cm, vilket orsakat sprickor i murverket. Uppkomna skador berodde på instabila grundförhållanden och illa fungerande dragstag. Eftersom grundförstärkning bedömdes för dyrbar föreslogs nya, bättre dragstag.		DP: O I a: 12 Utlåtande från Byggnads AB Paul Andersson 1953-12-18
1955	Vård/underhåll – stomme	Långhusets fyra dragstag, 20x40 mm, ersattes med nya av 35x35 mm fyrkantstål, i enlighet med förslaget 1953. Stagen utfördes hela, men försågs i mitten med en påskjuten markerad dekoration. Ankarslutar överputsades. I tornet sattes ett helt nytt stag.	Byggnads AB Paul Andersson	VLM: Bjerking's besiktning – utredning 1975-10-10
1957	Vård/underhåll – port	Kyrkporten kläddes in med kopparplåt.		ATA: Skrivelse 1957-07-31
1965	Vård/underhåll – fönster	Fönstret på korets södra sida fick nya rutor av färgat glas.		ATA: Skrivelse 1965-03-24
1970	Vård/underhåll	Kyrkans plåttak reparerades och ommålades.		VKS: Handling

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1974-75		I grundundersökning av Bjerking ingenjorsbyrå AB konstaterades att kyrkans trycklaster var för stora för underliggande lerlager. Sättningskador undveks tack vare de dragjärn som blivit insatta 20 år tidigare. Grundförstärkning bedömdes därför ej vara nödvändig.		VLM & VKS: Bjerkings besiktning – utredning 1975-10-10
1978	Ändring – ombyggnad, exteriör Ändring – ombyggnad, interiör Ändring – ombyggnad, stomme Fast inredning – altare Teknisk installation – el Teknisk installation – värme	Stor upprustning skedde efter byggnadsbeskrivning av Bjerking ingenjorsbyrå AB. Fasader lagades och avfärgades, fönstren renoverades. Kyrkans järnplåttak från 1875 ersattes med nuvarande kopparplåtar, lagda med förskjutna tvärfalsar. För att säkerställa murverkens stabilitet ökades de befintliga dragstagens dragspänning. Kyrkorummets valv och väggar rengjordes med bröd efter begränsade spricklagningar. Golven togs upp och efter urschaktning lades nya undergolv av lecabetong och sättgrus. Mittgångens tegelgolv återlades medan koret fick ett nytt kalkstensgolv på lägre nivå än förutvarande trägolv. En tegelmurad källare under koret sandfylldes. Tidigare träaltare ersattes med ett kalkstensbord och nya knäfall i lackat trä, ritade av arkitekt Nils-Olof Tollbom I sakristian sandfylldes en gravkammare och nytt trägolv lades in. Elcentralen flyttades från sakristian till nytt utrymme under orgelläktaren, där även toalett, städtrum och förråd inrymdes. Nya elradiatorer installerades.	Bjerking ingenjorsbyrå AB Arkitekt Nils-Olof Tollbom	VLM & VKS: Bjerkings besiktning – utredning 1975-10-10, Byggnadsbeskrivning 1975-10-20 Fotografier från byggtiden, rapporter och skriftlig dokumentation Artikel i VLT 1978-05-30
1984		Kyrkogårdsinventering med fullständig gravvårdsdokumentation genomfördes av Västmanlands läns museum		VLM: Inventering
1998	Teknisk installation – värme	Kyrkans värme började regleras genom s k intermittent uppvärmning (oktober 1998)		VKS: Dokumentation
2000	Vård/underhåll – exteriör Teknisk installation – el	Kyrkans fasader renoverades. Befintlig fasadputs lagades och avfärgades i samma nyans som förut. Fönstren och tornets ljudluckor renoverades. Samtidigt förnyades elcentralen under läktaren, nya bänkvärmare och radiatorer installerades, samtliga elledningar från 1947 byttes ut. Fullständig klimatstyrning genomfördes.	Ingenjorsfirma Bo Göransson AB	VLM: Antikvarisk kontrollrapport 2000 VKS: Dokumentation
2003		Vårdplan för kyrkan upprättades (utgivning 2005)		VKS

Övriga uppgifter

Inventeringsperiod: 2004-10

Fältinventering: Rolf Hammarskiöld, Västerås stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Rolf Hammarskiöld, efter samråd med referensgrupp utsedd av Västerås stift

Rapportsammanställning: Rolf Hammarskiöld, Västerås stift

Färdigställd: 2005-05-19